

NR 53

Gör egen jord

I dag finns det en uppsjö av olika jordtyper att köpa i handeln. Rosjord, medelhavsjord, grönsaksjord och rododendronjord är några exempel. Men vad är det egentligen i säckarna? Och behövs det så många olika sorter?

Vad innehåller jordsäcken?

Huvudingrediensen i all säckjord är olika typer av torv. Torv bildas i myrmarker när vitmossa och små mängder av andra växter sakta bryts ner. I slutet av 1800-talet dikades stora ytor myrmarker ut för att få mer tillgänglig odlingsmark och det är här man idag bryter en del av torven. Vi har ingen brist på torv i Sverige, men stora mängder koldioxid, CO₂, läcker ut vid brytning av torvmarkerna och bäst vore om de fick fyllas med vatten igen. Torvbrytning kräver energi för att inte tala om packningen och transportererna. I stället för jord borde det alltså stå torv på säckarna. Torv har naturligt lågt pH-värde och innehåller i stort sett ingen växtnäring och blandas därför upp med sand, lera och olika gödselmedel för att passa de olika växternas behov. Det som saknas i jordsäckarna är liv, inga maskar, svampar eller bakterier som alla spelar en stor roll för att växternas näringsupptag och för att växterna ska må bra och hålla sig friska.

I de allra flesta fall är det onödigt att köpa hem mängder av jordsäckar till en trädgård med befintlig jord. Undantaget är om jordlagret är väldigt tunt och det är dålig tillgång till organiskt material som löv, gräsklipp och kompost. Men även här kan trädgården med tiden bli en självförsörjande jordfabrik.

Gräv där du står

Den bästa odlingsjorden fås genom att utgå från den jord som finns på plats och förbättra den så att den passar det man vill odla. Olika växter har olika krav på jorden de ska växa i. Rätt växt på rätt plats gör odlandet så mycket lättare. Vill växten ha sol eller skugga? Torrt eller fuktigt? Mager eller näringsrik jord? Till viss del kan platsen anpassas men att få amerikanska blåbär att trivas på en torr och mullfattig jord med naturligt högt pH och stekande sol är lika svårt som att få syrenen att må bra där det är för mörkt eller blött. I perennrabben och runt buskar kan man efterlikna naturen genom att låta vissnade växtdelar och ligga kvar och kvistar klippas ner för att bilda ny mull. Om mer näring behövs kan några spadar stallgödsel och kompost göra susen. Komposten skapar också en bra struktur.

I grönsakslandet tas mycket växtnäring bort med skörden och den måste därför ersättas. Stallgödsel och kompost är bra som bas medan höns- gödsel, gödselvatten och gräsklipp är bra tillskott under växtsäsongen. Tänk dock på att det

under de senaste två åren varit problem med ogräsmedelsrester (pyralider) i en del höns- och stallgödsel som skadat odlade växter (läs mer om detta i Lätt om odling nr 52).

Lär känna din jord

Börja med att ta reda på vilken slags jord du har. Jord består dels av mineraljord som har sitt ursprung i berg som vittrat ner till grus, sand, silt och lera, dels av organiskt material, växter, djur, svampar och mikroorganismer, döda och levande. Gräv några gropar på olika platser och titta efter rötter, mask och andra kryp. Ta lite jord i handen och krama den. Sandig jord rinner mellan fingrarna medan lera håller ihop och kan rullas till en korv. Är jorden mörkare i de översta lagren är det tecken på organiskt material, vilket är en bra förutsättning för växterna. Alla jordar går att odla i och vägen till framgång går oftast via ökad mullhalt. (Läs mer om jord i Lätt om odling nr 1)

Myllrande mull

Mullen har stor betydelse för jordens struktur, förmåga att hålla fukt men ändå vara luftig och för näringsinnehållet. Allt detta är viktigt för växtrötternas utveckling och därmed för växtens välmående. I mullen frodas bakterier, svampar och andra mikroorganismer som har förmågan att omvandla jorden till näring i den form som växterna kan ta upp. Det viktigaste är ett nära samarbete mellan svampar och växternas rötter som är känt som mykorrhiza. Växterna bjuder på energirika kolhydrater och i gengäld forslar svamphyferna viktiga näringsämnen från en betydligt större upptagningsyta rakt in i rötterna. Det här är ett kunskapsområde som det forskas mycket i och som kommer att spela en allt viktigare roll i framtiden. Viktigt att veta är att lättlöslig handelsgödsel inte är bra för livet i jorden. Jordens och mullens innevånare bygger komplicerade samhällen som mår bäst om de inte störs. När det grävs, vänds och fräses förstörs det sinnrika nätverket under jorden medan det gynnas av att jorden täcks med växtmaterial som gräsklipp, kompost, löv, flis eller halm. Att inte gräva, 'No Dig', har blivit en alltmer populär odlingsmetod.

Jordfabriken

Trädgårdskomposten är trädgårdens bästa jordfabrik. Här förvandlas ogrärens, blast från grönsakslandet, löv, kvistar och grenar från träd och buskar till livskraftig mull. Trädgårdskompost är rik på kalcium, fosfor, kalium alla spårämnen och till viss del kväve. Just kväve är ett lurigt grundämne som lätt smiter i väg i luften som lustgas eller ammoniak, eller rinner ut i lakvatten om komposten blir för våt. Rätt komposterat köksavfall innehåller mer kväve som med fördel grävs ner där näringskrävande växter som kål och squash ska växa. (Läs mer om kompostering i Lätt om odling nr 13)

Bokashi är en annan form av kompostering av köksavfall. Med hjälp av mikroorganismer som kräver en syrefattig miljö bryts köksavfallet snabbt ner och kan sedan grävas ner i rabatter och köksland. Bokashi har lågt pH-värde och är mycket näringsrik och måste därför noggrant blandas ut med befintlig jord för att växtrötterna inte ska brännas. Bokashi ger även en del lakvatten som kan spädas och användas som gödselvatten.

Den egna odlingslotten ger inte alltid tillräckligt med organiskt material för att det ska täcka alla växters näringsbehov. Löv från närliggande parker, gödsel från ett stall eller gammalt hösilage, ensilage och halm från en bonde kan ge ett välkommet tillskott. Det går utmärkt att täcka jorden med materialet på hösten, eller att lägga det i en kompost för senare användning.

Lövkompost blir egen såjord

Höstens löv är en utmärkt bas om man vill göra egen såjord. De innehåller inget kväve och därför måste det

tillsättas för att nedbrytningen ska börja. Guldvatten, (urin), blodmjöl och hönskött är bra kvävetillskott. När lövhögen börjar likna jord ska den blandas med lika delar grov sand. 50% sand och 50% kompost brukar vara lagom. Några nävar benmjöl tillför fosfor och kalium. Om löven kommer från bok, ek eller om det är mycket barr som ger ett lägre pH-värde kan även träaska eller dolomitkalk tillsättas. Den här typen av jord går också att använda till växter som trivs bäst i näringsfattiga jordar och är därför utmärkt till stenpartier och kryddväxter.

Jord till pallkragar till krukor

Har man stor tillgång på löv kan både trädgårdskompost och lövkompost berikas med stallgödsel för att få den mer näringsrik. Stenmjöl ger jorden mer tyngd vilket både rosor, citrusväxter och många krukväxter tycker om. Har man tillgång till lerig jord från trädgårdslanden kan den med fördel användas i stället för stenmjöl och ökar på mångfalden av mikroorganismer. Glöm inte att vattna komposten, alla som jobbar i den är beroende av vatten. Efter några månader är jorden klar för att användas i pallkragar och krukor. I pallkragarna fyller man på med gräsklipp och gödselvatten under växtsäsongen. Krukorna gödslas lättast med gödselvatten. Blanda i skottkärra eller balja enligt recepten nedan.

Näring i skafferi och kylskåp

Växtnäring kan vara hårt bunden i jorden, men den kan även vara lättlösligt beroende på i vilken form den tillsätts. I långsamma gödselmedel är näringsämnena bundna och avges sakta med hjälp av maskar och mikroorganismer under en längre tid. Hit hör stallgödsel från häst, ko, får och getter som bygger upp ett förråd av näring i jordens skafferi. Skafferiet fylls på tidig vår eller på hösten.

I kylskåpet har vi det som inte går att spara så länge. I växternas kylskåp finns kväverikt gödsel som gräsklipp, hönskött, nässelvatten och urin. De ska portioneras ut under hela växtsäsongen, men för perenner och buskar bara på försommaren.

Rätt proportioner

Såjord	
Sticklingsjord	4 delar del lövkompost/mager trädgårdskompost 1 del sand
Jord till krukväxter	1 del Trädgårdskompost, 1 del trädgårdsjord, lera eller stenmjöl
Inne och ute	½ del maskkompost/bokashi/kökskompost 1 dl benmjöl/10 liter jordblandning till blommande krukväxter Fint grus eller lecakulor
Jord till tomat, chili, gurka, och andra hungriga växter i stora krukor ute eller i växthus	2 delar trädgårdskompost, 1 del hushållskompost/mask kompost/bokashi/stallgödsel, 1 del trädgårdsjord

